

Societatea echității: un echilibru între egalitate și libertate

Discipline umaniste - Filosofie

www.enciclopul.ro

Echitatea este o formă de justiție socială și economică care se concentrează pe tratarea corectă a individului, în funcție de faptele sale, recunoscând diferențele de ordin natural între persoane. **Societatea echității** este o societate neuniformă, este societatea care își repartizează în mod egal capitalul de șanse, dar care își distribuie capitalul de rezultate sociale și economice proporțional cu contribuția individului la societate. În termenii eticii lui Aristotel, societatea echității se bazează pe **justiția distributivă**, adică societatea în care judecata se face pe principiul decenței (**judecata proporțiilor geometrice**) și al respectării unor principii de merit. **Egalitatea** este doctrina unei universalități a drepturilor și resurselor, abolind diferențele și discriminările. **Libertatea**, în schimb, este capacitatea individului de a acționa în interes propriu, în acord cu propria voință.

Societatea egalității este o societate care acordă fiecăruia dintre indivizii săi o rație egală din capitalul economic și social, indiferent de contribuția pe care o are la construcția acestui capital. Una din primele lucrări care teoretizează o societate a egalității, în contextul ideilor Iluminismului, este „Contractul social”, teza din 1762 a gânditorului francez Jean-Jacques Rousseau. Conform acestor idei, singurii conducători legitimi sunt cei aleși democratic, fiind mandatați de cetățeni să acționeze în interesul public. Societatea egalității este **societatea drepturilor cetățenești**, adică sistemul în care cetățenii lucrează împreună pentru facilitarea accesului fiecăruia la bunul social. Contractul social înseamnă renunțarea la anumite libertăți, inclusiv la libertatea de a urmări propriul interes, în schimbul unei granații a protecției sociale.

Teoria radicală a **societății egalității** este doctrina marxistă a socializării mijloacelor de producție. Dacă Rousseau accepta proprietate privată protejată ca un compromis între natura umană pură și corupția socială, egalitatea în protecție și în drepturi fiind îndeajuns pentru a suprima diferențele de statut economic și social, pentru Marx și Engels, contractul social nu este un instrument al egalității, ci o reinventare a luptei de clasă și o doctrină reacționară. În primul volum al „Capitalului”, Marx recunoaște ca validă doar intenția de a

fi posesor de bunuri la echilibru cu valoare de uz, nu și intenția de a fi posesor de bani la echilibru drept capital cu valoare de schimb. **Capitalismul** este inerent inegal, prin urmare, indiferent de reglementările sociale stricte prin care societatea se angajează să-i protejeze pe posesorii de bunuri cu valoare de uz, însăși existența valorii de schimb la echilibru înseamnă inegalitate și posibilitatea de a crește valoarea materială personală fără adăugarea de muncă suplimentară.

Dacă Marx are ca scop distribuirea egală a capitalului de rezultate economice proporțional cu valoarea de uz pe care o are pentru fiecare individ și nu cu valoarea de schimb a muncii prestate de individ, gânditorul englez Jeremy Bentham construiește un sistem al egalității de rezultate sociale prin supraveghere. **Panopticonul** este o închisoare idealizată, ale cărei planuri au fost imaginate de Bentham, deținuții fiind vizibili în orice moment, ei neputând să vadă dacă sunt sau nu supravegheați. Panopticonul nu este doar o instituție de corecție, poate fi în egală măsură un sistem de muncă în care fiecare prestează conform cu capacitățile sale, în acord cu decența publică (individul nu știe dacă este supravegheat ori nu, prin urmare poate presupune că este supravegheat și, deci, trebuie să lucreze în interesul public) și primește un rezultat social similar. Pentru filosoful francez de secol al XX-lea, Michel Foucault, panopticismul este un termen critic care descrie felul în care societatea supravegherii este o **societate a egalității** care oferă iluzia libertății. Varianta sa a panopticonului înlătură paravanele care îi separă pe deținuți, fiindcă membrii societății panoptice nu sunt doar intermitent supravegheați de autoritatea invizibilă, dar sunt și permanent supuși controlului celorlalți membri ai societății. În literatură, romanul „Noi” de Evgheni Zamiatin servește drept exemplu pentru funcționarea unei societăți panoptice – construirea tuturor clădirilor din materiale transparente precum sticla facilitează observarea de către stat. Societatea din „Noi” se bazează pe o dictatură a logicii și matematicii în fața sentimentelor și pe conceptul de **cult ateu**, adică o organizație care are structura unui cult religios, dar care nu se raportează la o divinitate sau la o putere supraomenească, ci la un construct uman (ex. știința, un conducător, o ideologie).

Viziunea egalitară poate să se extindă dincolo de privilegiile economice și sociale, amenințând să conteste biologia diversității. Teoriile radicale ale egalitarismului propun perfectă **sincronizare a biologicului**, văzând aptitudinile fizice și psihice ca pe forme legitime ale capitalului unei societăți, care, prin urmare, pot fi supuse redistribuirii sau nivelării, întrucât, spre exemplu, capitalul social poate avea o valoare de uz mai mare pentru o persoană cu abilități intelectuale mai pronunțate. Observând pericolele acestei teorii, în schița „Noua Utopie”, Jerome K. Jerome construiește o lume în care toate persoanele au aceleași haine (uniforme neutre), aceleași frizură și aceleași culoare a părului indiferent de sex, nasurile sunt uniformizate prin operații estetice, persoanelor atletice le sunt mutilate membrele astfel încât abilitățile fizice să se încadreze în medie, iar persoanelor cu prea multă imaginație le este operat creierul. În aceeași notă, în povestirea „Harisson Bergson”, de Kurt Vonnegut, în Statele Unite se instaurează un regim egalitar în care indivizilor li se aplică handicapuri

fizice și mintale pentru a fi aduși la același nivel de aptitudini. Egalitatea este impusă prin forță de Handicaptorul General care îi omoară pe toți cei care refuză să fie egalizați.

Societatea libertății este acea societate în care fiecare individ este liber să acționeze în acord cu starea sa naturală și cu propriile credințe. Gânditorul iluminist John Locke, în „Cele două tratate despre guvernare” propune propria formă de contract social, aceea în care oamenii recunosc existența unui guvern care pedepsește pe cei ce lucrează în sensul îngrădirii libertății celorlalți de a-și atinge menirea și scopul individual. Locke este un gânditor profund religios, care atribuie existenței umane scopul mântuirii, iar tezele sale nu pun în mod obligatoriu libertatea în opoziție cu egalitatea, din contră, pentru Locke, în cadru natural, oamenii sunt egali în fața divinității și sunt liberi să acționeze pentru a descoperi legile morale și a le adopta, indiferent de raporturile legilor morale cu legile formale. Această construcție este o **societate a libertăților cetățenești**, adică indivizii trebuie să construiască o societate care să nu limiteze eforturile nimănui în a-și împlini scopul.

În contextul moralei utilitariste, John Stuart Mill propune un model al **societății libertății**, în care libertatea nu este un scop final (precum este egalitatea în societatea egalității), ci un mijloc către utilitate și corectitudine morală. Pentru J. S. Mill, **tirania majorității** este mai periculoasă decât **tirania guvernului**, fiindcă suprimă libertatea de gândire și de acțiune, prin supunerea opiniei minoritare oprobiului majorității, tirania majorității fiind, pentru Mill, un pas către o **societate a egalității**. În „Despre Libertate”, gânditorul utilitarist propune trei libertăți ca principii inalienabile într-o societate dezvoltată: libertatea gândurilor și emoțiilor, libertatea gusturilor și libertatea de asociere. În această societate, limitele autorității fac cetățeanul să nu aibă drepturi implicite, statul având doar rol de garant al libertăților fiecăruia. Cu toate că fundamentul teoriei lui Mill pare radical prin anularea **intervențiilor pozitive** ale statului și prin scoaterea problemei economice de sub incidența controlului social, și, deci, de sub autoritatea statului, în momentul în care propune exemple de implementare, ideile lui Mill se nuanțează. Spre exemplu, statul poate interveni în economie interzicând activitățile care pot induce viciul (ex. casele de pariuri, bordelurile), statul poate interzice o căsătorie între persoane care nu demonstrează că dețin un capital social și economic necesar pentru a întreține o familie, statul poate administra teste standardizate pentru a controla educația privată și poate interveni pentru a preveni un suicid. În această notă a libertății, Friedrich Hayek, în „Drumul către servitute”, argumentează că intervențiile statului în societate și în economie sunt pași clari către totalitarism, având încredere, mai degrabă, în **economia lui Friedman**, sistemul conform căruia piața este capabilă să se autoregleze.

Scriitoarea și eseista Ayn Rand, fondatoarea unui sistem filosofic numit **obiectivism**, care se apropie de idealurile **societății libertății radicale** bazate pe **capitalismul de-regulat (laissez-faire)**, un sistem economic în care

statul nu poate interveni în niciun fel în liberul schimb dintre indivizi, care dispun complet de capitalul lor biologic, social și economic. Fiind o susținătoare a **egoismului etic**, Ayn Rand propune acest sistem ca unic sistem moral, întrucât obligă individul să acționeze în propriul interes. În obiectivism, realitatea există independent de percepțiile indivizilor, prin urmare ierarhiile sociale sunt date absolute. Același tip de societate este descris de Aldous Huxley în „Minunata lume nouă”, romanul distopic în care inegalitatea biologică între indivizi este reglată sintetic, iar plăcerea individuală (drogul *soma*, relațiile sexuale, jocurile) sunt mijloc și scop al existenței. Societatea lui Huxley este controlată de guvern, fără a fi o societate autoritară, apropiindu-se de idealurile radicale ale **societății libertății**.

Cazul extrem al **societății libertății** este reprezentat de desființarea statului, sub forma **anarhiei**. În lucrarea sa „Unicul și proprietatea”, Max Stirner critică orice formă de organizare statală, fie ea socială sau liberală. Pentru Max Stirner, soluția este proprietatea privată generalizată, disoluția moralei colective (religioasă sau de stat) și implementarea **anarhiei egoiste**, în care fiecare individ nu trebuie să își justifice acțiunile decât prin propriul interes. Impunerea unei anarhii capitaliste este dificilă, iar alți gânditori au propus idei mai moderate. Spre exemplu, Robert Nosick, în lucrarea contemporană „Anarhie, stat și utopie”, propune un sistem în care statul există ca garant al libertății, însă orice altă funcție publică (ex. redistribuire prin taxe, educație, sănătate, morală/religie) este ilegală, acest sistem putând fi considerat o formă de **mi-narhie**.

Societatea echității este cea de echilibru între recompensarea meritelor (libertate) și împlinirea nevoilor (egalitate) după cum afirmă filosoful american al justiției Michel Sandel. Teoreticieni precum Sandel și Rawls propun o societate în care se stabilește un compromis între **libertate** (libertatea de gândire și simțire, proprietatea privată, competiția, piața liberă, viața privată) și **egalitate** (domnia legii, educația și sănătatea publice, egalitatea oportunităților, securitate socială). În societatea echității, legile clare stabilesc atât **drepturi**, cât și **libertăți cetățenești**, existența reglementărilor moderate și raționale făcând parte din contractul social al acestui tip de societate.

În următorul tabel sunt plasate câteva modele sociale (istorice, sociale, filosofice), pe o axă **egalitate-echitate-libertate**:

Egalitate	-6	Egalitatea absolută „Noua utopie”, de Jerome K. Jerome „Harisson Bergeson”, de Kurt Vonnegut
	-5	Egalitatea socială și economică Doctrina marxistă, așa cum se reflectă în „Capitalul” Coreea de Nord, China maoistă

	-4	Egalitatea socială Panopticonul lui Jeremy Bentham „Noi”, de Evgheni Zamiatîn
	-3	Egalitatea convențională Contractul social conform lui Jean-Jacques Rousseau Majoritatea regimurilor socialiste și comuniste
Echitate	-2	Echitatea cu valori sociale Modelul nordic – taxe ridicate, securitate socială mare Modelul german – implicarea statului în economie
	-1	Echitatea legală socială Justiția socială a lui Michel Sandel Teoria dreptății a lui John Rawls
	+1	Echitatea legală liberală Modelul pan-european – echilibrul drepturi-libertăți „Rinocerii”, de Eugène Ionesco
	+2	Echitatea cu valori liberale Modelul britanic – grad mare de privatizare Contractul social în viziunea lui John Locke
Libertate	+3	Libertatea convențională Modelul american (Reaganomia) – non-intervenționism Libertatea lui John Stuart Mill
	+4	Libertatea socială „Minunata lume nouă”, de Aldous Huxley Libertatea lui Friedrich Hayek
	+5	Libertatea socială și economică Obiectivismul după Ayn Rand Franciza „Mad Max”
	+6	Libertatea absolută Anarhia egoistă (ex. Max Stirner) Minarhia (ex. Robert Nozick)